

cepturi, addentes etiam pactum, quod, si tempore praefixo non fiat sibi solutio dictorum jurium, lucentur 12 pro centenario quotannis tam de capitali, quam de interesse. Dicendum enim ad hunc casum, quod licet quidem, si mercator tantum interesse patiatur, quantum plus pecuniae, quam numeret, recipit. Quod quia communiter non fit, communiter casus est periculosus, sicut esset manifeste usurarius, si pro sola anticipatione solutionis illud plus exigeretur.

Sequitur quarto, quod secluso interesse vel donatione¹ est usura emere lanam anticipata sc. solutionis² parte minori pretio, quam tempore contractus credatur fore valitura tempore, quo consignanda est. Unde inique faciunt, qui Julio anticipata soluto³ a pastore emunt vellus tempore tonsionis suis expensis consignandum, vel loco ejus Julium cum dimidio, quo pretio ab hujusmodi emptoribus jam erat venditum aliis mercatoribus; addentes insuper quandoque, quod si hoc anno non possit vellus reddi, reddatur anno sequenti tanto minori pretio, quanto majori tempore differtur traditio. Quod autem pactum hoc iniquum sit, videtur ex hoc, quod, quia mercator emit vellus, et venditione fit suum, sibi perire deberet, et non pastori, qui non esset cogendus id reddere, tanto praesertim suo damno. Nam quum ipsi vendant vellus Julio cum dimidio, iniquum est, id Julio emere, secluso interesse. Sicut etiam male conveniunt inter se mercatores, ut nemo eorum emat a pastore lanam, a quo alius eam emere solebat. Ex quo fit, ut pastores non habentes copiam emptorum, cogantur lanam vilius vendere, quam facerent fraude cessante.

86. 4^a regula, quod quum ob fraudem venditorum, simul convenientium, vel ob aliquem alium abusum merx plus justo pretio venditur in numerato, licet anticipata solutione ementi tantum minuere de pretio currenti, quantum ipsum justum pretium excedit. Quae regula per se est manifesta; quia ex quo pretium, quo talis emit, justum est, liceret in numerato illo eam emere tempore traditionis;

¹ In ms. II. deest *donatione*.   ² Ms. II. *anticipatae solutionis*.

³ In ms. II. deest *solutio*.

ergo a fortiori licebit eam emere anticipatae solvendo, quum anticipata solutio in bonum venditoris cedat.

Et haec de anticipata solutione dicta sufficiant.

Caput XXVII. Remedia contra usuras vitium.

87. Quum hactenus docuerimus, quando in mercatorum frequentioribus negotiis reperiatur usura, quam etiam grave peccatum esse ostendimus, superest nunc remedia aliqua proponere, quibus tantum malum vel aboleatur vel coerceatur, ne tam saeve in ecclesia Dei grassetur et serpat.

Primum autem remedium esse videretur, si mercatores, desiderio suae salutis ducti, fideliter et sincere sedi apostolicae proponi facerent negotia sua, vel manifeste iniqua vel dubia; et eadem s. sedes per viros doctos et probos, tam theologos quam jurisperitos, illa mature et diligenter discutit faceret; et post discussionem declarare dignaretur, quae essent justa et quae injusta, addens opportunas et convenientes censuras in eos, qui iniqua declarata deinceps committerent. Hoc remedium non est novum nec inconsuetum in ecclesia Dei. Saepae enim in conciliis nonnulla ad usuram spectantia decisa sunt, ut de concilio Nicaeno¹ et Lateranensi² et Lugdunensi³ et Viennensi⁴ constat. Saepae quoque sedes apostolica de his rebus fuit consultata, et sententiam tulit, ut ex multis epistolis decretalibus in titulo De usura constat. Et signanter episcopi Suetiae a Martino V,⁵ episcopi Germani a Calisto III,

¹ Vide locum supra p. 239 n. 1 allegatum.

² Videlicet concilium Lateranense quintum, in quo bulla Leonis X. (supra p. 251 n. 1) publicata est. Praeterea concilium Lateranense III. a. 1179 poenas statuit contra manifestos usurarios cap. 25., quod decretum in corpus juris canonici receptum est; cap. Quia in 3. (V. 19).

³ Cap. usurarium 1.

⁴ Cap. Ex gravi un. Clement. (V. 5).

⁵ Martini V. bulla *Regimini universalis* inserta est Extravagantibus comm. (III. 5. 1). Data esset juxta corpus j. c. ad episcopos „Trevirensensem, Lubicinsensem et Almicensem.“ — Calixtus III. bullam pariter incipientem *Regimini universalis* et ibidem exstantem (III. 3. 2)

Alphonsus rex Aragoniae et Neapolis a Nicolao V. obtinuerunt responsum, an contractus censuram annuorum esset usurarius necne. Definieruntque praedicti pontifices, contractum illum licitum esse, modo annui census fundentur in re aliqua certa, fructuosa, quae iusto pretio cum onere vendatur, et possit vel in toto vel in parte redimi aut etiam non redimi, et modo, perdita re tali, venditor non teneatur reddere pecuniam emptori, quia, quum vere emerit rem hypothecam, eo casu sibi, et non venditori, perit. Archiepiscopus etiam Januensis consuluit olim Alexandrum III. super venditionem ad tempus, ut patet ex cap. In civit. De Usura. Ut ergo olim, ita nunc saepe deberet consuli sedes apostolica. Neque dicat aliquis, sufficere definitiones in hac re olim factas; quia videmus per subtilitatem mercatorum multa negotia inventa non solum non decisa a sede apostolica, sed neque cognita doctoribus etiam modernis, qui de usura scripserunt. Eadem etiam subtilitate et consuetudine factum est, ut multa negotia, quae olim manifeste iniqua habebantur, nunc vel habeantur licita, vel ad minus dubia. Quae omnia novam exposcunt discussionem et decisionem.

Si vero sedes apostolica non definiret ea, quae jam diximus, secundum remedium esset, si metropolitani vel alii episcopi in suis dioecesibus rem discuterent et inventos iniquos contractus prohiberent. Sic enim reperimus, non solum in conciliis universalibus, sed etiam in provincialibus usuras esse discessas et prohibitas, ut in concilio Eliberitano can. 20.¹ et concilio Arelatensi² can. 12. et in conciliis quibusdam orientalibus.

mittit ad decanos „Magdeburgensis, Numburgensis et Halberstadensis ecclesiae.“ — Nicolai V. rescriptum ad Alphonsum regem invenitur apud Sigism. Saecia, Tract. de commerciis et cambio, Venet. 1669, § 9. nr. 44. pag. 455.

¹ Hoc concilium habitum est a. 306 ejusque canon allegatus exstat apud Mansi II, 10. Initium canonis in corpus juris canonici receptum est, c. 5. Dist. 47.

² Concilium Arelatense, celebratum a. 314, can. 12. repetit ea quae initio canonis Iliberitani citati statuuntur.

Dicta autem duo remedia parum prodesse, nisi eis adderetur tertium remedium. Hoc autem est censura severa principum et civium magistratum in eos, qui post definitionem contractus usurarios facere probentur. Adeo enim nostro infelici saeculo languet fides et viget carnis sensus, ut longo plus coereantur homines poenae temporalis metu, quam spiritualis et aeternae.

88. Quartum remedium esset, si episcopi in suis dioecesibus examinarent confessores et tantum viros doctos et probos confessionibus audiendis, horum praesertim negotiatorum, praeficerent, eis sub gravissimis censuris injungentes, ne hujusmodi usurarios absolvent, antequam satisfacerent vel cautionem de satisfaciendo praestarent, nisi forte impossibilitate excusarentur. Admonendi quoque essent confessores, ut hujusmodi homines ad se venientes interrogarent et exigerent, ut negotia sua explicarent. Quia experientia testatur, quod hujusmodi mercatores, etiam qui probi et sancti videntur, non explicant in confessione negotia sua, sed tantum dicunt se nihil in his scrupuli habere; et ideo illis omissis, quae gravissima sunt et maxime seria, de quibusdam tantum levibus naeniis se in confessione accusant. Hoc autem remedium esse valde necessarium satis ostendit experientia, quia culpa confessorum vivificantium animas, quae non vivunt, et verbo tenus absolventium, quos Deus ligatos tenet, multos perseverare in suis peccatis facit, qui, si certo scirent, se non esse absolvendos vel ad communionem admittendos, vel abstinere ab usuris vel saltem non indigne communicarent, ut faciunt. Juvaret etiam prohibere confessoribus, ne ab hujusmodi hominibus, qui sibi confitentur, aliquid exigant vel oblatum acceptent; quia fortassis blanditiis et muneribus multi confessores corrumpuntur, ut absolvant non absolvendos, praesertim Januae, ubi multi de more solent aureum exhibere confessori, quoties confitentur.

Si autem praedicta remedia desunt, esset quintum remedium, ut mercatores attentius considerarent et mala usurae superius descripta et vanitatem divitiarum, quas per eam curant; quae nec conservari possunt, nec si con-

servarentur, quietum redderent possessorem. Ut recte dixerit Magnus Basilius homil. sup. psal. 61.: „Magis possibile est, ut aquam manu comprehensam contineas, quam ut divitias durabiliter conserves.“¹ Sed demus servari posse, adhuc tamen minime habenti sufficerent, eodem s. Basilio dicente: „Qui collectas ex iniquitate divitias sufficientem sibi causam ad robur et potentiam esse iudicat, similis est aegroto, qui in redundantia morbi bonam valetudinem ponit.“² Qui igitur talem esse naturam divitiarum perspexerint, curabunt in primis, ne nimium affectum illis apponant, et se in eas transformare non sinent, ut facit avarus, cui recte ait idem Basilius homil. 34. de avaritia: „Quemadmodum enim, qui per insaniam moti sunt, res non vident, sed ex affectione imaginantur, sic anima pecuniae amore occupata omnia aurum, omnia argentum videt; jucundius aspiciis aurum, quam solem, optas omnia ad auri naturam transmutari, et huic rei pro viribus intentus es.“³ Qui vero sapientes sunt, hac auri amentia relicta, audiunt potius ejusdem Basilius consilium dicentis: „Divitiae si affluunt, nolite cor apponere, nec animi tui affectus apponas, sed utilitatem ab ipsis excipe, non ut unum aliquod bonorum ipsas diligens ac admirans, sed instrumentarium ipsorum ministerium eligens ac amplectens.“⁴ Haec ille. Quem, qui ut par est, audierit, procul dubio ob vanas divitias usura partas animae jacturam minime faciet, sed in primis decernet abstinere a manifeste iniquis contractibus, et etiam a dubiis, donec liciti decernantur. Deinde revolvens conscientiam suam et si opus est, etiam libros, videbit, quae quibus per iniquitatem usurariam tulit, et illis reddere curabit vel veram remissionem ab eis obtinet. Quod si domini nesciuntur, pau-

¹ Basil. hom. cit. nr. 5. Migne P. G. 29, 181.

² Ibid. Migne 180.

³ Haec homilia de avaritia est sermo VI. inter sermones Symeonis Metaphrastae confictos ex homiliis S. Basilius. Locus ipse habetur in S. Basilius homil. in Luc. 12, 18 nr. 4; Migne P. G. 31, 269.

⁴ Hom. in ps. 61. nr. 5. Migne 29, 81. Locus s. scripturae allegatus est ps. 61, 11.

peribus erogat. Quae si praestare poterit, nec ob timorem nec ob verecundiam desistat; satius enim est in hac vita brevi pauperem esse, et si opus est etiam mendicare, quam in aeternum esurire et opprobriis saturari. Si vero quis non possit restituere, deleat se aliena abstulisse, et firmum propositum reddendi, si posset, faciat. Et sic facienti Dominus non deerit, qui animam a se creatam et proprio sanguine redemptam nunquam damnabit ob fragilia bona temporalia, si illa reddere non potest. Qui enim damnatur, non tam damnatur, quia illa non reddit, quam quod illa detinens, quae vilia sunt, Domini mandato et dilectioni praefert. Debet autem, qui restitutioni obnoxius est, victum et vestitum sui et suorum restringere, ut restitutionem vel paulatim faciat. Quod dixerim, quia multi mercatores, qui jacturam fidei suae fecerunt et multos forte ob id ad mendicitatem redegerunt, quam interim ipsi sibi retinuerint, unde non solum parce vivant, sed etiam unde luxui et pompis vacent et ducant in bonis dies suos.

Nec excuset se mercator nolens abstinere ab usuris, quod illis jam sit assuetus, poterit enim deinceps alicui arti licitae vel justo negotio vacare; ut „qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret...“ ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti;¹ quod qui fecerit, gratissimas Domino usuras facit. Ut enim recte ait Clemens Alexandrinus: „Lex prohibet fratri foenerari, fratrem nominans non eum solum, qui ex eisdem natus parentibus, sed etiam qui fuerit ejusdem tribus ejusdemque sententiae et ejusdem verbi particeps; non aequum censens, ut ex pecuniis usuras accipiamus, sed laxis manibus et animis gratificemur egentibus. Deus enim est talis doni conditor. Jam vero, qui libenter largitur, satis magnas accipit usuras, ea quae sunt apud homines pretiosissima, nempe mansuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bonam famam laudemque et gloriam.“²

¹ Eph. 4, 28.

² Clem. Alex. Stromat. lib. 2. c. 18. Migne P. G. 8, 1023.

89. Sextum et ultimum remedium in accipientibus ad usuram situm est, ut si nec pastores ecclesiae nec magistratus providerent, nec ipsi usurarii vellent desistere, saltem id facere cogerent, quod fieret, si homines non acciperent ad usuram. Quod fortassis faciet profundius considerans, quod qui sine magna necessitate ad usuram accipit, graviter peccat; quia et usurario et sibi valde nocet, usurario quidem, quia peccati usurae et eorum, quae ei admiscuntur, occasionem praebet, dicente Basilio homil. super psal. 14.: „Principium mendacii est mutuum sumere, ingratitude occasio perfidiaeque et perjurii.“¹ Quod ait, quia huiusmodi crimina usurarius incurrit, ut idem pater egregie describit dicens: „At vero avarus, ubi videt virum prae necessitate se incurvantem ante genua supplicem, quid non humile facientem, quid non loquentem, non miseretur ejus, qui praeter dignitatem agit ac supplicat, non reputat naturam, non mollitur precibus, sed immobilis et implacabilis stat, non precibus cedit, non lacrimis frangitur, in negatione perdurat jurans ac obstans, se pecuniis penitus carere, et se ipsum quoque circumspicere, an aliquem reperire possit, qui mutuum tradat; atque sic mendacium per juramentum confirmans malum inhumanitatis ut accessorium quaestum perjurium acquirit. Postquam vero is, qui mutuum petit, usurarum mentionem fecerit et pignora nominaverit, tunc demisso supercilio aridet. Et fortassis paternae quoque amicitiae mentionem facit et familiarem appellat ac amicum. Et, videbimus, inquit, an aliqua nobis sit reposita pecunia; est autem depositum viri amici, qui lucri gratia apud nos deposuit. Verum ille graves ex ipso usuras exigit, nos autem omnino remittimus aliquid et pro minoribus usuris dabimus. Talia fingens ac talibus verbis blandiens ac inescans miserum, ubi libellis ipsum alligavit et supra urgentem paupertatem etiam libertatem viri detraxit, abit.“²

¹ Homil. II. super psalmum 14. nr. 2. Migne P. G. 29. 269.

² Ibid. nr. 1. Migne 265.

Non solum autem ad usuram accipiens nocet usurario, sed nocet sibi, tum quia peccat, peccati occasionem datur. Tum quia, si usurarius est sibi amicus, ex amico illum inimicum facit, qui ex paupere et infelici amico ditari vult. Si autem inimicus est, fit inimici servus; dum enim qui pauper erat, ad usurarium accedit, recedit et pauperior et servus culpabili paupertate et servitute. Ut enim huiusmodi homini ait Basilius: „Si mutuum non acceperis, similiter eris pauper, et hodie, et deinceps; mutuo vero accepto, gravius divexaberis, usura paupertatem amplius augente; et nunc quidem nemo vitio tibi vertit paupertatem, involuntarium enim est malum; si autem usuris obnoxius fueris, nemo est, qui te non reprehendat ac detestetur in consulta temeritate.“¹ Haec ille, quem sequentes idem de servitute dicere possumus. Nam sine vitio invite quis incurrit servitutem, vitiose autem, qui se servum usurarii reddit. Fit etiam, ut in varia desideria et in varios affectus nocivos incidat; quum enim videt divitias, illas desiderat, ut solvat; quum pulsatur ad ostium, timet, ne forte sit creditor; quum adveniunt festa, dolet, quod pignoribus, quibus ornari solebat, sit privatus; affligitur etiam dum transeunt menses, quod sint usurarum patres. Ut enim Basilius ait: „Centesimo et decimatores appellantur quidam, horrenda etiam auditu nomina. Item menstrui exactores, quemadmodum daemones comitiales morbos inducentes, juxta lunae circuitus pauperes invadunt.“²

Quod si quis alleget paupertatem, ex qua cogitur ad usuram accipere, is si non ita pauper est, quin habeat superflua aliqua, quae vendere possit, praestat illa vendere, quam usurario loco pignoris tradere. Sic enim Sapiens ait: „Bibe aquam de cisterna tua . . . nec sint alieni particeps tui;“³ quod proverbium declarat Basilius innuere, praestare de sua substantia vel industria vivere, quam ab

¹ Ibid. nr. 2. Migne 272.

² Ibid. nr. 5. Migne 279.

³ Prov. 5. 15. 17.

alieno usurario victum sumere. „Praestabilius enim,“ ait, „est consiliis paulatim inventis necessitatem mitigare, quam alienis acervatim elatum postea omnibus simul rebus denudari.“ Si vero quis ita egeat, ut nihil, quod vendat, habeat, is in primis voluptates et superfluas expensas fugiat; ob haec enim nonnulli novas usuras subinde accipiunt antiqui solutis, de quibus egregie Basilius ait: „Quemadmodum aqua subtercuti laborantes de carnositate suspecti sunt, sic etiam hic in opulentiae opinione existit semper accipiens et semper dans, et ex secundis priora dissolvens, ex mali perpetuitate sibi ipsi fidem ad accipiendum comparans. Deinde quemadmodum hi, qui per ventrem ac os sursum et deorsum excernunt [id est cholera laborantes] semper, quod praecinsidet ejicientes, et priusquam penitus purgati fuerint, alium cibum superingerentes, hunc rursus cum dolore et convulsione evomunt; sic etiam hi usuras ex usuris transmutantes, et priusquam priora expurgantur, alterum mutuum superinducentes, ubi modico tempore in alienis deliciati fuerint, postea etiam ob propria lugent.“¹ Ultra fugam autem voluptatis opus est pauperi, ut laboret; vel si id non potest, mendicare non erubescat; sic enim ait Basilius: „Quomodo igitur, inquis, me nutriam? Habes manus, habes artem? Labora pro mercede, ministri munus obi, multae sunt victus parandi solertiae, multae occasiones. At impotens ad laborandum es? Pete a possidentibus. An turpe est petere? Turpius est sane aliquem eo, quod mutuo accepisti, privare.“²

Caput XXVIII. Conclusio.

90. Possent quoque juvari pauperes, ne usuras sumant, si et divites illis gratis mutuarent et montes, quos vocant pietatis in urbibus constituerent. Quibus remediis adhibitis procul dubio cum Dei auxilio usurae malum tolleretur, si non omnino, saltem majori ex parte. Cujus

¹ Hom. II. in ps. 14. nr. 4. Migne P. G. 29, 276.

² Ibid.

rei gratia hactenus discurrimus mercatorum contractus, non quidem omnes, sed magis solemnes et crebros; et hos quidem plane in transcurso tractavimus, quia nec tam profunde meditati sumus, quantum exigeret rei difficultas, nec per temporis breviterem et valetudinem licuit omnes tractatores, qui de hoc argumento scripserunt, mature consulere. Quo fit, ut quae diximus omnia, utpote nondum plane discussa, eo libentius submittamus non solum s. ecclesiae censurae, sed cujusvis verius sentientis iudicio. Nobis enim satis visum est, si quod sentiebamus, ad Dei gloriam et mercatorum, praesertim Januensium, utilitatem in medium proferremus, ne in genere tantum detestantes usurae vitium videremur negligere vel fugere sermones particulares, qui in hoc et similibus argumentis teste philosopho utiliores et aptiores sunt.